

تحلیل مقایسه‌ای تاثیر دو دوره آموزش مجازی و حضوری بر شایستگی های حرفه ای معلمان تازه کار پایه پنجم

امیررضا ارجمندی^۱، مهدی اکبری^۲، بهشته اکبری^۳، سیده الهام رضوی پور^۴

۱ دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی عمومی، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نکاء، نکاء، ایران. (نویسنده مسئول)

amirrezaarjomandi@gmail.com

۲ دکتری روانشناسی، گروه سنجش و اندازه‌گیری، سازمان سنجش آموزش کشور، تهران، ایران.

۳ دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بابل، بابل، ایران.

۴ دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، گروه روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرمسار، کرمسار، ایران.

چکیده

هدف و زمینه: این پژوهش درصدد است تاثیر دو دوره آموزش مجازی و حضوری بر شایستگی های معلمی در سه حوزه نظری، عملی و نگرشی مورد بررسی قرار دهد. روش: برای انجام تحقیق از طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل استفاده شد. در گروه آزمایشی شایستگی های معلمی با طراحی آموزش مجازی آموزش داده می‌شود در گروه کنترل نیز آموزش حضوری و مرسوم داده شده است. با روش نمونه‌گیری در دسترس ۲۰ معلم تازه‌کار با سابقه زیر ۳ سال انتخاب شدند. ۱۰ معلم پایه پنجم تازه کار در گروه آزمایش آموزش مجازی را تجربه کردند و ۱۰ معلم تازه‌کار نیز در گروه کنترل آموزش حضوری را تجربه کردند. برای ارزیابی از تسلط نظری و مهارت‌های عملی معلمان از نظرات ۱۵ معاون آموزشی و مدیر با نمونه‌گیری هدفمند استفاده شد. برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز در این مطالعه از پرسشنامه جمعیت‌شناختی و پرسشنامه استاندارد «سنجش آموزش و رشد فردی» استفاده شده است. یافته‌ها: نتایج نشان داده که آموزش مجازی بر میزان تسلط محتوایی و نگرش معلمان (گروه آزمایش) از رویکرد رایج آموزش حضوری (گروه کنترل) تاثیر بیشتری داشته است؛ اما در افزایش متغیر مهارت‌های عملی شایستگی های معلمی تاثیر معنی‌داری متفاوتی در گروه‌آزمایش و کنترل مشاهده نشده است. نتیجه‌گیری: از آنجا که یافته های این پژوهش نشان داده که آموزش مجازی (گروه آزمایش) بر میزان تسلط محتوایی و میزان نگرش معلمی از رویکرد رایج آموزش حضوری (گروه کنترل) تاثیر بیشتری داشته است. اما در مهارت‌های عملی تفاوتی معنی‌داری در گروه آزمایش و کنترل مشاهده نشد. توصیه می‌شود که آموزش ضمن خدمت معلمی را با محوریت چند رسانه ای طراحی نمایند.

کلیدواژه‌ها: آموزش تنظیم هیجان، استرس ادراک شده، اضطراب

- مقدمه

شناخت و پرورش ظرفیت‌ها، شایستگی‌ها و شایستگی‌های نیروی انسانی نقش بسیار تعیین‌کننده‌ای در بقا و ادامه حیات سازمان در محیط‌های رقابتی دارد و هرگونه بی‌توجهی به این شایستگی‌ها و صلاحیت‌های نیروی انسانی به عنوان منابع استراتژیک و سرمایه‌های دانشی موجب خلع امتیاز رقابتی می‌شود. از این‌رو سازمان‌هایی که برنامه نظام مند و استراتژیکی برای توسعه سرمایه‌ها و دارایی‌های نامشهود دارند، ارزش بیشتری برای مشتریان تولید می‌کنند. یکی از رویکردهای توسعه ظرفیت‌ها و شایستگی‌های منابع انسانی برای تولید ارزش، «آموزش مبتنی بر شایستگی» است. در آموزش مبتنی بر شایستگی، شایستگی‌های مربوط به هر یک از مشاغل تعیین و دانش، مهارت، رفتار، ویژگی‌های شخصیتی..... مربوط به هر یک از شایستگی‌ها مشخص می‌گردد. سپس برنامه‌های توسعه و آموزش فردی در راستای کسب این شایستگی‌ها برای هر یک از کارکنان سازمان تدوین و اجرا می‌شود (سیدوا^۱؛ ۲۰۲۱؛ آبراگیمووا^۲؛ ۲۰۲۱؛ زیوا^۳؛ ۲۰۲۲).

توانایی یک سازمان برای رقابت در محیط جهانی بستگی به داشتن کارکنانی مؤثر، سیستم‌های یادگیری فراملی، معیارهای بهینه اندازه‌گیری و ارزیابی، سیستم‌های پاداش مؤثر و اثربخشی سازمان دارد. یک سازمان در حوزه مدیریت منابع انسانی برای مقابله با فشارهای ناشی از منتقدان، ذینفعان، مسئولان بالادست، لازم است تمامی مواردی که به کارکنان و خدمات او مربوط می‌شود را مورد بررسی قرار دهد و تمامی خدمات را به بهترین نحو ارائه دهد (جزینی و نوایی، ۱۳۹۳). افزایش کارهای خدماتی و اعتقاد به ارائه خدمات به مردم، جنبه انسانی کسب و کار را نیز به جلو رانده است. بر همین اساس، محققان و اندیشمندان مدیریت امروزه بر این باورند که دانش و مهارت کارکنان مهم‌ترین منبع مزیت رقابتی سازمان است. محققان معتقدند که منابع انسانی به دلیل کمیابی^۴، ارزشمندی^۵، جانشین‌ناپذیری^۶ و تقلیدناپذیری^۷ بسیار با اهمیت است (بارنی^۸؛ ۲۰۱۳؛ جزینی و نوایی، ۱۳۹۳). توانمندی‌های پویا به صورت توانمندی‌های کارکنان دیده می‌شود که یادگیری حوزه‌های جدید، خلق ترکیبات جدید دارایی‌ها و توانایی‌های جدید را به منظور تطبیق با نیازهای مردم امکان‌پذیر می‌نماید. توانمندی‌های پویا شامل فرایندهای موردنیاز برای تشخیص فرصت‌های جدید و هماهنگ‌سازی مجموعه سازمان‌های زیربنا با توجه به شرایط در حال تغییر است (بینش و جوان جعفری، ۲۰۱۴؛ سیدوا^۱؛ ۲۰۲۱؛ آبراگیمووا^۲؛ ۲۰۲۱؛ زیوا^۳؛ ۲۰۲۲).

شایستگی‌اشامل دانش و مهارت‌ها و نگرش‌ها است. تسلط محتوایی از فرآیند توسعه دانش و معلومات نظری به گونه معمول از راه تحصیل در سطوح دانشگاهی حاصل می‌شود. توسعه دانش و معلومات، زیربنای توسعه مهارت‌ها، و نگرش به شمار می‌آید و به تنهایی و به خودی خود، تاثیر چندانی در توسعه شایستگی‌های مدیریتی ندارد (کریمی، ۱۳۸۹). شایستگی حرفه‌ای^{۱۳} معلم به توانایی یا شایستگی مورد نیازی اشاره دارد تا مسئولیت‌های معلم را به درستی انجام دهد. هر معلمی باید مهارت‌هایی داشته باشد که آنها را قادر می‌سازد وظایف حرفه‌ای خود را انجام دهند. معلم‌ها نقش اساسی در تلاش برای دستیابی به اهداف آموزش ملی بازی می‌کنند (استیانی و حسنه^{۱۴}؛ ۲۰۲۲؛ نزیروا، یولچیووا و خیدروف^{۱۵}؛ ۲۰۲۲). معلمان بخش مهمی از

¹ Saidova² Ibragimov³ Ziyue⁴ scarce⁵ valuable⁶ non substitutable⁷ hard to imitate⁸ Barney⁹ Saidova¹ Ibragimov 0¹ Ziyue 1¹ Competence 2¹ Professional Competence 3¹ Estiani & Hasanah 4¹ Nazirova, Yulchiboeva & K̄haydarov,

فرآیند یادگیری در مدارس هستند زیرا پیشرفت دانش آموزان را تعیین می کنند. معلمان به عنوان تسهیل کننده، محرک، مهندسان یادگیری، و منابع الهام یادگیری برای دانش آموزان در موقعیت خود به عنوان مربی عمل می کنند (لازاریدس، وات و ریچاردسون؛ ۲۰۲۰). معلمان حرفه ای قرن بیست و یکم، مربیان با استعدادی هستند که یادگیرنده و عامل تغییر در کلاس های درس خود هستند و می توانند روابط بین معلمان و مدارس را با جامعه وسیع تر ایجاد و تعمیق بخشند. (ستیبو ویدودو و سیتا روفیقو؛ ۲۰۲۰). معلمان باید در انجام فرآیند یادگیری مهارت داشته باشند، زیرا داشتن معلمان با استعداد، تأثیر مفیدی بر دانش آموزان دارد (ژوپرینتو و نورالدین؛ ۲۰۱۹؛ نزیروا و همکاران، ۲۰۲۲). وجود مطالباتی که معلمان برای ارتقای شایستگی خود باید بر آنها مسلط باشند، دلیل اصلی نیاز معلمان به تسلط بر شایستگی های حرفه ای خود است. معلمان باید بتوانند از طریق تسلط بر الزامات شایستگی حرفه ای، حرفه ای بودن، کیفیت یادگیری دانش آموزان و کیفیت آموزش را در مدارس بهبود بخشند (یولماسیتا باگو و سوکینگ؛ ۲۰۲۰ به نقل از استیانی و حسنه؛ ۲۰۲۲). در اجرای فرآیند برنامه ریزی یادگیری، معلم باید ابتدا ویژگی ها و ویژگی های دانش آموزان، علایق، انتظارات و تمایلات یادگیری و همچنین عادات یا سبک های یادگیری را شناسایی کند که همه آنها می توانند به عنوان معیاری برای تعیین ویژگی های دانش آموزان مورد استفاده قرار گیرند. یک دانش آموز. با توجه به توانایی دانش آموزان ارائه می شود (توفیک، ۲۰۱۹ به نقل از استیانی و حسنه؛ ۲۰۲۲). برخی از این نظرات مطابق با نتایج این پژوهش است که مدیر به دنبال ارتقای شایستگی تربیتی معلمان است، یعنی ابتدا ویژگی های دانش آموزان را درک کند تا در طراحی یادگیری نیز با توجه به توانایی های دانش آموزان باشد. این کار با ارائه پیشنهادات و نظرات به معلم انجام می شود و از طریق یک رویکرد شخصی معلم می تواند ویژگی های دانش آموزان را درک کند (سیدوا؛ ۲۰۲۱؛ آبراکیموو؛ ۲۰۲۱؛ زیوا؛ ۲۰۲۲؛ استیانی و حسنه، ۲۰۲۲؛ نزیروا، یولچیپوا و خیدروف؛ ۲۰۲۳).

امروزه همراه با رشد سریع سیستم های چندرسانه ای و تکنولوژی های وابسته به شبکه، آموزش مبتنی بر اینترنت و روشهای یادگیری گسترش یافته و یادگیری سنتی هم به سمت محیطه ای یادگیری مجازی سوق داده می شود. یکی از روشهای نوین، آموزش مهارتها توسط سیستم های مجازی می باشد. هدف اصلی این روش آن است که فراگیران را برای دستیابی به مهارتها در سطوح بالاتر یاری رساند. روش آموزش مبتنی بر قابلیت (قابلیت مدار) یک روش یادگیری سیستمی است که برای توسعه توانایی های بالفعل دانشجویان انجام می گردد. استفاده از شبیه سازی های مجازی سبب می شوند فراگیران تکنیک ها را بدون روال تنظیم شده از قبل تمرین نمایند و احتمال ایجاد خطر را کاهش که به این ترتیب به گسترش و توسعه استانداردها کمک می کنند (شهواری اصفهانی و همکاران، ۱۳۸۹). قابلیت های معلمان در این مطالعه ترکیب تسلط بر تئوریه، مهارتها و نگرش معلمان می باشد. برخی مطالعات به مقایسه تاثیر چند وجهی دو دوره آموزش مجازی و سنتی پرداختند. برای مثال نتایج مطالعه صرافی نژاد و همکاران (۱۳۸۷)؛ مقدسی و نوروززاده (۱۳۸۸) نشان می دهد که بین سطح دانش، نگرش و مهارت دانشجویان بهره مند از آموزش مجازی و سنتی تفاوت معنی داری وجود ندارد. اما کاووسی و همکاران (۱۳۹۰)؛ دهباشی شریف و همکاران (۱۳۹۰) و نوریان آذین و همکاران (۱۳۹۱) نشان دادند که بین سطح دانش، نگرش و مهارت دانشجویان بهره مند از آموزش مجازی و سنتی تفاوت معنی داری را مشاهده نمودند (صیام و سانتاریا؛ ۲۰۲۰).

¹ Lazarides, Watt & Richardson

² Setyo Widodo & Sita Rofiqoh

³ Jupriyanto & Nuridin

⁴ Yulmasita Bagou & Sukiing

⁵ Estiani & Hasanah

⁶ Estiani & Hasanah

⁷ Saidova

⁸ Ibragimov

⁹ Ziyue

¹ Nazirova, Yulchiboeva & Khaydarov,

¹ Syam & Santaria

ضرورت تامین حق همگانی برای دسترسی آزادانه به اطلاعات و برخورداری از آگاهی های صحیح و ضروری درباره رویدادها و افکار عمومی برای وسایل ارتباط جمعی در جوامع معاصر جایگاه برجسته ای پدیدآورده و نقش اجتماعی معلمان را مورد توجه قرار داده است. از این رو اهمیت حفظ و حراست از آزادی رسانه های ارتباط جمعی و ایجاد شرایط مطلوب فعالیت معلمان ایجاب می کند که در فرایند جستجو، جمع آوری و تهیه و تدوین اخبار و اطلاعات عینی مورد نیاز همگان و انتقال و انتشار آن از آخرین دستاوردهای اطلاع رسانی استفاده مطلوب نمایند (شکرخواه، ۱۳۸۷؛ خجسته و احمدی، ۱۳۸۷؛ هاردیان سا و نجوا، ۲۰۲۰؛ صیام و سانتاریا، ۲۰۲۰؛ جفنی، ساپوترا و آزیور، ۲۰۲۰؛ نزیروا و همکاران، ۲۰۲۲).

با توجه به گسترش آموزش مجازی در بخش آموزش عالی و لزوم بررسی و ارزیابی این نوع آموزش مسئله اصلی این پژوهش آن است آیا در میزان شایستگی های معلمی در سه حوزه نظری، عملی و نگرشی بین تحصیل در نظام آموزش الکترونیکی (مجازی) و نظام آموزش سنتی تفاوت وجود دارد؟

۲- فرضیه های پژوهشی

فرضیه اول پژوهش: دو دوره آموزش مجازی و حضوری بر تسلط محتوایی معلمان تاثیر متفاوت دارند.
فرضیه دوم پژوهش: دو دوره آموزش مجازی و حضوری بر مهارتهای عملی معلمی تاثیر متفاوت دارند.
فرضیه سوم پژوهش: دو دوره آموزش مجازی و حضوری بر نگرش معلمی تاثیر متفاوت دارند.

۳- روش اجرای پژوهش

در این پژوهش از رویکرد تحقیق کمی استفاده شده است. با توجه به اهداف پژوهش، از روش پژوهش شبه آزمایشی در این مطالعه استفاده شده است. برای انجام تحقیق از طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل که یکی از طرح های شبه آزمایشی است، استفاده شده است. جدول ۱ مراحل اجرایی طرح را نشان می دهد.

جدول ۱- طرح پژوهش طرح پیش آزمون و پس آزمون با گروه کنترل

گروه	پیش آزمون	متغیر مستقل	پس آزمون
آزمایشی	شایستگی ها	آموزش مجازی	شایستگی ها
کنترل	شایستگی ها	آموزش حضوری	شایستگی ها

در هر دو موقعیت آزمایشی و کنترل از پیش آزمون شایستگی های معلمی برای کنترل تفاوت های اولیه و پس آزمون شایستگی های معلمی استفاده شده است. آموزش شایستگی های معلمی از طریق آموزش مجازی و آموزش حضوری در دو گروه (یک گروه آزمایشی و یک گروه کنترل) توسط مربیان و مسئولان آموزش صورت می گیرد. در موقعیت آزمایشی گروه آزمایشی شایستگی های معلمی با طراحی آموزش مجازی آموزش داده می شود و در گروه کنترل نیز آموزش حضوری و مرسوم آموزش معلمی داده شده است. جامعه آماری تمامی معلمان تازه کار شهر آمل می باشد که بعنوان معلم مشغول بکار هستند و کمتر از سه سال سابقه دارند. طبق گزارش آموزش معلم تعداد این معلمان ۱۰۰ نفر می باشد. با توجه به حجم اندک جامعه، حجم نمونه برابر با جامعه می باشد. با توجه به حجم اندک جامعه از کل حجم جامعه برای نمونه استفاده شده است و با توجه به اینکه روش تحقیق حاضر علی و مقایسه ای است؛ برای این تحقیق، ۵۰ نفر از معلمانی که در دوره مجازی و ۵۰ نفر از معلمانی که در دوره های حضوری شرکت کردند بعنوان نمونه از طریق روش نمونه گیری در دسترس انتخاب شدند. ۱۰۰ معلم انتخاب شدند. ۵۰ معلم تازه کار در گروه آزمایش (۲۰ معلم خانم و ۳۰ معلم آقا) محیط مجازی و آموزش مجازی را تجربه

¹ Hardiansyah & Najwa

² Syam & Santaria

³ Jufni, Saputra & Azwir

کردند و ۵۰ معلم تازه کار در گروه کنترل (۱۹ معلم خانم و ۳۱ معلم آقا) آموزش حضوری را تجربه کردند. برای ارزیابی از تسلط نظری و مهارتهای عملی معلمان از نظرات ۱۱ مدیران خبرگزاری فارسی نیز استفاده شده که نمونه گیری هدفمند می باشد. که ابعاد شایستگی های معلمی معلمان را ارزشیابی نمودند. برای جمع آوری اطلاعات موردنیاز در این مطالعه از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. برای اندازه گیری از شایستگی های سه گانه نمره معلمان از پرسشنامه «سنجش آموزش و رشد فردی» و نمره مدیران خبر به معلمان باهم جمع شد و میانگین نمرات برای آزمون فرض استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل داده ها در این پژوهش چون که از طرح پیش و پس آزمون با گروه کنترل استفاده شده است از روش تحلیل کوواریانس استفاده شده است. بهترین روش برای بررسی آزمون فرضیات در این طرح نیر همین تحلیل کواریانس یا آنکووا است. کلیه مراحل تجزیه و تحلیل با نرم افزار SPSS صورت می گیرد. سطح معنی داری این مطالعه با مرور پیشینه پژوهشی ($\alpha=0/05$) انتخاب شده است.

۴- یافته های پژوهش

در جدول ۲ مشخصات توصیفی و پراکندگی متغیر تسلط محتوایی شایستگی های معلمی در گروه آزمایشی و کنترل آمده است. نتایج تجزیه و تحلیل چهارگانه تحلیل کواریانس چندراهه در جدول ۴-۱۰ آمده است:

جدول ۲- نتایج مشخصه های چهارگانه تحلیل کواریانس چندراهه در گروه کنترل و آزمایش

Sig	خطای درجه آزادی	درجه آزادی فرضیه	F	ارزش	منابع تغییر	
0.001	۹۷	2	۷۷۴,۱۵۳	۰,۹۷۷	اثر پیلا	تعاملی
0.001	۹۷	2	۷۷۴,۱۵۳	۰,۰۲۳	لامبدا ویلکز	
0.001	۹۷	2	۷۷۴,۱۵۳	۴۱,۸۴۶	T هتلینگ	
0.001	۹۷	2	۷۷۴,۱۵۳	۴۱,۸۴۶	بزرگترین ریشه ری	
0.001	۹۷	4	۴۷۳,۵۴۳۳	۰,۹۵۹	اثر پیلا	گروه
0.001	۹۷	4	۴۷۳,۵۴۳۳	۰,۰۴۷	لامبدا ویلکزی	
0.001	۹۷	4	۴۷۳,۵۴۳۳	۲۰,۱۶۹	T هتلینگ	
0.001	۹۷	۴	۴۷۳,۵۴۳۳	۲۰,۱۶۳	بزرگترین ریشه ری	

نتایج تجزیه و تحلیل جدول ۲ نشان می دهد که مقدار معنی داری بدست آمده برای همه آزمون ها ($0/001$) کمتر از سطح بحرانی ($\alpha=0/05$) می باشد و فرض صفر را رد، ولی فرض یک را نمی توان رد نمود. نتیجه گرفته می شود که در سطح آلفای پنج صدم ($\alpha=0/05$) تفاوت معنی داری بین مقیاس متغیر تسلط محتوایی شایستگی های معلمی در دو موقعیت پژوهشی گروه آزمایش (آموزش مجازی) و گروه کنترل (آموزش حضوری) مشاهده شده است. به عبارت دیگر نتایج نشان می دهد که بردارهای میانگین تسلط محتوایی گروه های کنترل و آزمایش باهم تفاوت معنی داری دارند و اثر متغیر از لحاظ آماری معنی دار می باشد.

جدول ۳ آزمون تاثیر بین آزمودنی ها

منبع	درصد معنی داری	میانگین مجذورات	Df	مجموع مجذورات نوع ۳	متغیرهای وابسته
مدل	۰,۰۰۱	۲۰۸۲۲۴,۹۰	۱	۲۰۸۲۲۴,۹۰	پیش آزمون
اصلاحی	۰,۰۴۷	۲۲۸۰,۱۰	۱	۲۲۸۰,۱۰	پس آزمون
تعاملی یا	۰,۰۰۱	۲۰۸۲۲۴,۹۰	۱	۲۰۸۲۲۴,۹۰	پیش آزمون

پس آزمون	۱۰۰۰۴۵۶,۹۰	۱	۱۰۰۰۴۵۶,۹۰	۰,۰۰۱	بین گروهی
پیش آزمون	۲۰۸۲۲۴,۹۰	۱	۲۰۸۲۲۴,۹۰	۰,۰۰۱	گروهی
پس آزمون	۲۲۸۰/۱۰	۱	۲۲۸۰,۱۰	۰,۰۴۷	
پیش آزمون	۲۸۵۸۰/۴۲۶	۹۸	۲۹۱,۶۳۷	خطا	
پس آزمون	۶۲۷۵۲/۰۴۶	۹۸	۶۴۰,۳۲۷		
پیش آزمون	۴۲۷۵۳۲	۱۰۰	کل		
پس آزمون	۱۰۲۷۰۶۶	۱۰۰			
پیش آزمون	۲۱۹۳۰۷,۱۰	۹۹	کل اصلاح شده		
پس آزمون	۲۶۶۰۹,۱۰	۹۹			

نتایج جدول ۳ نشان می دهد اثر تعاملی بین مقیاس متغیر تسلط محتوایی شایستگی های معلمی در دو گروه آزمایش و گروه کنترل معنی دار می باشد. این مسئله نشان دهنده این است که دو گروه ارتباط هایی با یکدیگر دارند. اما در مورد بررسی معنی داری تفاوتها در ادامه تجزیه و تحلیل صورت می گیرد.

جدول ۴- نتایج تجزیه و تحلیل آزمون تعقیبی T فرضیه اول پژوهش

مقیاس	تفاوت میانگین	اتحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین	T	درصد معنی داری	درجه آزادی
تسلط محتوایی	۱/۳۹	۰/۴۹	۰/۴۵	۴/۴۵	۰,۰۰۱	۴۹

نتایج تجزیه و تحلیل بررسی تفاوت بین متغیر تسلط محتوایی شایستگی های معلمی قبل و بعد از دریافت آموزش مجازی در جدول ۴ نشان می دهد که درصد معنی داری بدست آمده در این مقیاس (۰/۰۰۱) از مقدار سطح بحرانی برای این نمونه ($\alpha = 0/05$) بسیار کمتر است؛ بنابراین می توان فرض صفر را رد نمود؛ ولی فرض یک را نمی توان رد نمود. پس می توان نتیجه گرفت که بین متغیر تسلط محتوایی شایستگی های معلمی در گروه آزمایش و گروه کنترل تفاوت معنی داری مشاهده شده است. نتایج تجزیه و تحلیل اطلاعات جدول بالا نشان می دهد که میزان مقیاس تسلط محتوایی شایستگی های معلمی در پس آزمون گروه آزمایشی نسبت به گروه کنترل تفاوت معنی داری مشاهده شده است. نتایج نشان داده که میزان تسلط محتوایی متغیر شایستگی های معلمی بعد از آموزش مجازی افزایش یافته است. پس می توان نتیجه گرفت که آموزش مجازی در افزایش متغیر تسلط محتوایی شایستگی های معلمی تاثیر معنی داری داشته است.

به عبارت دیگر در گروه آزمایش یعنی گروهی که آموزش به روش مجازی آموزش داده شده در تسلط محتوایی شایستگی های معلمی آنها افزایش دیده شده است. البته در گروه کنترل نیز که آموزش رایج را دریافت نمودند نیز افزایش وجود دارد، اما معنی دار نیست. بنابراین می توان گفت که آموزش مجازی در افزایش قدرت تسلط محتوایی شایستگی های معلمی بسیار تاثیر گذار بوده است.

جدول ۵- نتایج تجزیه و تحلیل آزمون تعقیبی T فرضیه دوم پژوهش

مقیاس	تفاوت میانگین	اتحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین	T	درصد معنی داری	درجه آزادی
مهارت های عملی	۰/۲۵	۰/۲۳	۰/۴۲	۱/۱۲	۰,۵۱۲	۴۹

نتایج تجزیه و تحلیل بررسی تفاوت بین مقیاس متغیر مهارتهای عملی شایستگی های معلمی قبل و بعد از دریافت آموزش مجازی در جدول ۵ نشان می دهد که درصد معنی داری بدست آمده در این مقیاس (۰/۵۱۲) از مقدار سطح بحرانی برای این نمونه ($\alpha = 0/05$) بسیار بیشتر است؛ بنابراین می توان فرض یک را رد نمود؛ ولی فرض صفر را نمی توان رد نمود. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین متغیر مهارتهای عملی شایستگی های معلمی در گروه آزمایش و گروه کنترل تفاوت معنی داری مشاهده نشده است. نتایج تجزیه و تحلیل اطلاعات جداول بالا نشان می دهد که در میزان متغیر مهارتهای عملی شایستگی های معلمی در پس آزمون گروه آزمایش مجازی مشاهده نشده است. نتایج نشان داده که میزان متغیر مهارتهای عملی شایستگی های معلمی در پس آزمون گروه کنترل تفاوت معنی داری مشاهده نشده است. نتایج نشان داده که میزان متغیر مهارتهای عملی شایستگی های معلمی در پس آزمون مجازی افزایش یافته و در گروه کنترل نیز پس از آموزش حضوری میزان متغیر مهارتهای عملی در پس آزمون افزایش معناداری داشته است. پس می توان نتیجه گرفت که هر دو گروه آزمایش و کنترل در افزایش متغیر مهارتهای عملی شایستگی های معلمی تاثیر معنی داری داشته اند و تا اندازه زیادی تاثیر آنها یکسان بوده است. پس در گروه آزمایش یعنی گروهی که آموزش به روش مجازی داده شده در متغیر مهارتهای عملی شایستگی های معلمی آنها افزایش دیده شده است و البته در پس آزمون گروه کنترل نیز که آموزش حضوری را دریافت نمودند نسبت به پیش آزمون نیز افزایش زیادی وجود دارد. بنابراین می توان گفت که آموزش مجازی (گروه آزمایش) و آموزش با رویکرد رایج یا آموزش حضوری (گروه کنترل) در افزایش متغیر مهارتهای عملی شایستگی های معلمی بسیار تاثیر گذار بوده است.

فرضیه سوم پژوهش: دو دوره آموزش مجازی و حضوری بر نگرش معلمی تاثیر متفاوت دارند.

جدول ۶- نتایج تجزیه و تحلیل آزمون تعقیبی T فرضیه سوم پژوهش

مقیاس	تفاوت میانگین	اتحراف استاندارد	خطای استاندارد میانگین	T	درصد معنی داری	درجه آزادی
نگرش معلمی	۱/۴۳	۰/۳۱	۰/۳۷	۵/۱۲	۰,۰۰۱	۴۹

نتایج تجزیه و تحلیل بررسی تفاوت بین متغیر نگرش معلمی قبل و بعد از دریافت آموزش مجازی در جدول ۶ نشان می دهد که درصد معنی داری بدست آمده در این مقیاس (۰/۰۰۱) از مقدار سطح بحرانی برای این نمونه ($\alpha = 0/05$) بسیار کمتر است؛ بنابراین می توان فرض صفر را رد نمود؛ ولی فرض یک را نمی توان رد نمود. بنابراین می توان نتیجه گرفت که بین آموزش مجازی در گروه آزمایش و گروه کنترل تفاوت معنی داری مشاهده شده است. نتایج تجزیه و تحلیل اطلاعات جدول بالا نشان می دهد که میزان آموزش مجازی در پس آزمون گروه آزمایشی نسبت به گروه کنترل تفاوت معنی داری مشاهده شده است. نتایج نشان داده که میزان نگرش معلمی بعد از آموزش مجازی افزایش یافته است. پس می توان نتیجه گرفت که آموزش مجازی در افزایش متغیر نگرش معلمی تاثیر معنی داری داشته است. پس می توان گفت که تاثیر آموزش مجازی بر نگرش معلمی (گروه آزمایش) از رویکرد رایج آموزش حضوری (گروه کنترل) افزایش بیشتری داشته است. پس در گروه آزمایش یعنی گروهی که آموزش مجازی داده شده در نگرش معلمی آنها افزایش دیده شده است. البته در گروه کنترل نیز که آموزش حضوری رایج را دریافت نمودند نیز افزایش وجود دارد و معنی دار است. بنابراین می توان بطور خلاصه گفت که آموزش مجازی در افزایش نگرش معلمی بیشتر تاثیر گذار بوده است.

۵- بحث و نتیجه گیری

قابلیتها معلمان در این مطالعه ترکیب تسلط بر تئوریهها، مهارتها و نگرش معلمان می باشد. برخی مطالعات به مقایسه تاثیر چند وجهی دو دوره آموزش مجازی و سنتی پرداختند. برای مثال نتایج مطالعه صرافی نژاد و همکاران (۱۳۸۷)؛ مقدسی و نوروززاده (۱۳۸۸) نشان می دهد که بین سطح دانش، نگرش و مهارت دانشجویان بهره مند از آموزش مجازی و سنتی تفاوت معنی داری وجود ندارد. اما کاووسی و همکاران (۱۳۹۰)، دهباشی شریف و همکاران (۱۳۹۰) و نوریان آذین و همکاران (۱۳۹۱)

نشان دادند که بین سطح دانش، نگرش و مهارت دانشجویان بهره مند از آموزش مجازی و سنتی تفاوت معنی داری را مشاهده نمودند. شهبسوازی اصفهانی و همکاران وی نیز (۱۳۸۹) به بررسی تاثیر دو روش آموزش مجازی و سنتی بر مهارت‌های قابلیت مدار دانشجویان پرداختن که نتایج این مطالعه نشان داده که اختلاف میانگین نمرات دو گروه در واحد تئوری معنی دار بود؛ به گونه ای که میانگین نمره تئوری در گروه تجربی (آموزش مجازی) بالاتر بود. بین میانگین نمرات عملی علیرغم بیشتر بودن این میانگین در گروه آموزش سنتی اختلاف معنی دار آماری وجود نداشت و این امر موید این مطلب است که دو گروه از نظر توانایی انجام صحیح مهارت مشابه بودند. استفاده از سیستم های مجازی به دلیل فعال بودن فراگیر در امر یادگیری قابلیت مدار و با توجه به تعاملی بودن نوع آموزش در آموزش های علوم پزشکی توصیه می شود، اگر چه در بسیاری از مهارت های عملی، بهره گیری از روش سنتی در کنار آموزش های نوین، با توجه به نوپا بودن آموزش های مجازی، می تواند زمینه تعمیق مهارت های فرا گرفته شده را فراهم آورد.

مسئله اصلی این پژوهش آن است آیا در میزان شایستگی های معلمی در سه حوزه نظری، عملی و نگرشی بین تحصیل در نظام آموزش الکترونیکی (مجازی) و نظام آموزش حضوری تفاوت وجود دارد؟ نتایج فرضیه اول نشان داده که میزان تسلط محتوایی متغیر شایستگی های معلمی بعد از آموزش مجازی افزایش یافته است. پس می توان نتیجه گرفت که آموزش مجازی در افزایش متغیر تسلط محتوایی شایستگی های معلمی تاثیر معنی داری داشته است. به عبارت دیگر در گروه آزمایش یعنی گروهی که آموزش به روش مجازی آموزش داده شده در تسلط محتوایی شایستگی های معلمی آنها افزایش دیده شده است. البته در گروه کنترل نیز که آموزش رایج را دریافت نمودند نیز افزایش وجود دارد، اما معنی دار نیست. بنابراین می توان گفت که آموزش مجازی در افزایش قدرت تسلط محتوایی شایستگی های معلمی بسیار تاثیرگذار بوده است. نتایج مطالعه حاضر با نتایج مطالعات صادقیان و میرکمالی (۱۳۹۳)، صنایعی و سلیمیان (۱۳۹۲)، نوریان آذین و همکاران (۱۳۹۱)، دهباشی شریف و همکاران (۱۳۹۰)، فتحی واجارگاه و همکاران (۱۳۹۰)، کاووسی و همکاران (۱۳۹۰)، خرازی و اسفندیاری مقدم (۱۳۸۹)، شهبسوازی اصفهانی و همکاران وی (۱۳۸۹)، مقدسی و نوروززاده (۱۳۸۸)، چوانگ (۲۰۱۴) ادونیل (۲۰۱۳) سانتج و همکاران (۲۰۱۰)، ژوپرینتو و نورالدین (۲۰۱۹)؛ لازاریوس، وات و ریچاردسون (۲۰۲۰)، ستیو ویدودو و سیتا روفیقو (۲۰۲۰)؛ زیروا و همکاران (۲۰۲۲)، یولماسیتا باگو و سوکینگ (۲۰۲۰) به نقل از استیانی و حسنه، (۲۰۲۲) همسو می باشد و مورد حمایت پیشینه پژوهشی می باشد. برای تبیین نظری یافته های پژوهش می توان گفت که آموزش مجازی و الکترونیک می تواند در انتقال دانش محتوایی خیلی موثر تر از حضوری باشد چون در محیط مجازی اضطراب و استرس کمتری نسبت به محیط واقعی وجود دارد و افراد در محل سکونت یا در فضای محل کار به صورت مجازی در دوره آموزشی شرکت می کند، بهمین دلیل این محیط برایشان جذاب تر و نوتر است.

نتایج فرضیه دوم پژوهش نشان داد که میزان متغیر مهارت‌های عملی شایستگی های معلمی بعد از آموزش مجازی افزایش یافته و در گروه کنترل نیز پس از آموزش حضوری میزان متغیر مهارت‌های عملی در پس آزمون افزایش معناداری داشته است. پس می توان نتیجه گرفت که هر دو گروه آزمایش و کنترل در افزایش متغیر مهارت‌های عملی شایستگی های معلمی تاثیر معنی داری داشته اند و تا اندازه زیادی تاثیر آنها یکسان بوده است. پس در گروه آزمایش یعنی گروهی که آموزش به روش مجازی داده شده در متغیر مهارت‌های عملی شایستگی های معلمی آنها افزایش دیده شده است و البته در پس آزمون گروه کنترل نیز که آموزش حضوری را دریافت نمودند نسبت به پیش آزمون نیز افزایش زیادی وجود دارد. نتایج مطالعه حاضر با نتایج مطالعات ژوپرینتو و نورالدین (۲۰۱۹)؛ لازاریوس، وات و ریچاردسون (۲۰۲۰)، ستیو ویدودو و سیتا روفیقو (۲۰۲۰)؛ زیروا و همکاران (۲۰۲۲)، یولماسیتا باگو و سوکینگ (۲۰۲۰) به نقل از استیانی و حسنه، (۲۰۲۲) همسو می باشد. برای تبیین باید گفت که آموزش مجازی (گروه آزمایش) و آموزش با رویکرد رایج یا آموزش حضوری (گروه کنترل) در افزایش متغیر مهارت‌های عملی شایستگی های معلمی بسیار تاثیر گذار بوده است. مدیر مسئولیت را به عنوان هماهنگ کننده در زمینه های

¹ Chung

² Orabuchi

برنامه درسی، امور دانش آموزان و فعالیت های فوق برنامه به معلم محول می کند، تفویض وظایف به دنبال تقویت استقلال، بازسازی، اعتماد به نفس و احساس مسئولیت است، تفویض وظایف توسط مدیر به معلمان رابطه خوبی با افزایش پیشرفت معلمان در قالب بهره وری کار، کیفیت کار، ابتکار عمل، کار گروهی و حل مسئله دارد (واروو، ۲۰۲۱). این انگیزه می تواند معلمان را ترغیب کند تا وظایف و تعهدات خود را مسئولانه انجام دهند. اهدافی که با ایجاد انگیزه معلم تعیین شده است. در محل کار (هاردیان سا و نجوا ؛ ۲۰۲۰؛ جفنی، ساپوترا و آزیرو؛ ۲۰۲۰؛ نزیروا و همکاران، ۲۰۲۲). مدیران به عنوان رهبران مدرسه باید بتوانند الگوهای خوبی باشند و معلمان را برای ایجاد ارزش های اخلاقی و اعتقادی تشویق کنند (بافادل و همکاران، ۲۰۲۰). معلم در انجام وظایف خود دارای یک منشور اخلاقی است که معلمان را در تعامل با دانش آموزان، همسالان، والدین و جامعه تنظیم می کند، با یک منشور اخلاقی که رفتار هر معلم را هدایت می کند تا ظاهر معلم به خوبی هدایت شود. و حتی افزایش خواهد یافت. اقتدار کمک به معلمان به گونه ای که رفتارشان مطابق با منشور اخلاقی باشد، چه از طریق توبیخ و چه با دادن دستور (جوفنی و همکاران، ۲۰۲۰). وظیفه معلم کمک به دانش آموزان در رشد شخصیت و شخصیت آنهاست، معلم باید بتواند نگرش و رفتار خود را به عنوان الگوی دانش آموزان، خانواده ها و جامعه حفظ کند، زیرا او متولی شکل گیری و رشد است. منش و اخلاق کودکان، اخلاق معلم در شخصیت و مهارت های اجتماعی او منعکس می شود. این ویژگی شخصیتی ایجاد می کند که معلم شخصیتی فوق العاده داشته باشد و از عواملی که می تواند به شهرت معلم لطمه بزند دور باشد، در این میان شایستگی اجتماعی ایجاد می کند که معلم روابط مثبت خود را با جامعه خود حفظ کند و الگوی دانش آموزان خود باشد (صیام و سانتاریا؛ ۲۰۲۰).

نتایج فرضیه سوم نشان داد که آموزش مجازی در افزایش متغیر نگرش معلمی تاثیر معنی داری داشته است. پس می توان گفت که تاثیر آموزش مجازی بر نگرش معلمی (گروه آزمایش) از رویکرد رایج آموزش حضوری (گروه کنترل) افزایش بیشتری داشته است. پس در گروه آزمایش یعنی گروهی که آموزش مجازی داده شده در نگرش معلمی آنها افزایش دیده شده است. البته در گروه کنترل نیز که آموزش حضوری رایج را دریافت نمودند نیز افزایش وجود دارد و معنی دار است. بنابراین می توان بطور خلاصه گفت که آموزش مجازی در افزایش نگرش معلمی بیشتر تاثیر گذار بوده است. نتایج مطالعه حاضر با نتایج مطالعات صادقیان و میرکمالی (۱۳۹۳)، صنایعی و سلیمیان (۱۳۹۲)، نوریان آذین و همکاران (۱۳۹۱)، دهباشی شریف و همکاران (۱۳۹۰)، فتحی واجارگاه و همکاران (۱۳۹۰)، کاووسی و همکاران (۱۳۹۰)، خرازی و اسفندیاری مقدم (۱۳۸۹)، شهسواری اصفهانی و همکاران وی (۱۳۸۹)، مقدسی و نوروززاده (۱۳۸۸)، چونگ (۲۰۱۴) ادونیل (۲۰۱۳) و سانتج و همکاران (۲۰۱۰) همسو می باشد و مورد حمایت پیشینه پژوهشی می باشد. برای تبیین نظری باید گفت که آموزش مجازی منجر به ایجاد نگرش سازنده تری برای معلمان شده است. طرفی دیگر اگر عواملی که منجر به جو سازمانی مطلوب و شاداکامی معلمان میشوند، در مدرسه فراهم شوند، انگیزش معلمان افزایش می یابد. طبق نظریه خود تعیین گری، نیازهای روانشناختی معلمان منبعی شخصی است که کنار آمدن تقاضاهای زیادی را تسهیل می کند. نیاز به خودمختاری، شایستگی و ارتباط در معلمان باید برآورده شود تا کیفیت آموزشی را در سطح قابل قبولی قرار گیرد (قاسم زاده، نقش و افضلی، ۱۳۹۸). با توجه به یافته های پژوهش و تاثیر شگرف آموزش مجازی به مسئولان آموزش توصیه می شود که آموزش ضمن خدمت معلمی را با محوریت چندرسانه ای طراحی نمایند. به عبارت دیگر مسئولان آموزش با تهیه طرح و سناریوی مجازی، مجموعه ای از فعالیت های یاددهی- یادگیری از طریق حواس گوناگون را به گونه ای سازماندهی و اجرا کند که هدف های آموزشی و تربیتی تحقق یابد. با توجه به اینکه معلمان از رسانه های تصویری استفاده زیادی می برند و زبان تصاویر را بهتر از زبان کلامی می فهمند، رویکرد یاددهی معلمان با محوریت تصاویر جذابیت آموزش را زیاد می کند. در واقع فلسفه یادگیری انفرادی از طریق آموزش مجازی بر مبنای ایجاد شرایط لازم برای افراد متناسب با استعدادشان می باشد که نرم افزارهای آموزشی با توجه

¹ Hardiansyah & Najwa

² Jufni, Saputra & Azwir

³ Syam & Santaria

به ویژگی‌هایی همچون تنوع، جذابیت و نوگرایی، دسترسی سریع به امکانات روز دنیا و ارائه روش آموزش جدید و مناسب و ذخیره حجم زیادی از اطلاعات، تأکید بر انفرادی شدن، مفاهیم درونی وسیع منظم و سازماندهی شده، دارا بودن اهداف مشخص، امکان انتخاب ابزار یادگیری، امکان ایجاد کنش‌های متقابل میان فراگیران، نقش راهنما برای مشاوران مدارس و همچنین ارزیابی توانایی به عنوان یکی از اجزای یادگیری غیر وابسته و افزایش انگیزه یادگیری فراگیران جهت یادگیری و تغییر نقش معلم از آموزگاری به راهنما بودن و تأکید فراوان بر کاربرد آموزش برنامه‌ای می‌تواند این شرایط را برای تمام فراگیران با سطوح مختلف استعداد فراهم نماید (چنگ و همکاران، ۲۰۱۱؛ امپوتزو همکاران، ۲۰۱۰).

اغلب پیشنهادهایی که درباره آموزش مجازی ارائه شده‌اند، بیشتر براساس شش و شهود طراح بوده تا پژوهش‌های علمی. از معروفترین مطالعاتی که شش طراح را در طراحی برنامه‌ها مدنظر گرفته، مطالعات مربوط به ادوارد تافت می‌باشد که وی مجموعه اقدامات خود را «اصول طراحی اطلاعات» نامیده است. تسلط محتوایی در آموزش ضمن خدمت با همین روند با محتوای به روزتر و مهارتهای کاربردی تر ارائه گردد. و در آموزش ضمن خدمت بر ایجاد انگیزه شروع شود و برای کارکنان انگیزه ایجاد نماید. و در آموزش ضمن خدمت با همین روند با مهارتهای کاربردی تر و عملی تر ارائه گردد. دانش قابلیت و توانمندی مهمترین شرط احراز موفقیت آمیز هر شغل و حرفه ای است. در حرفه معلمی این نقش بسیار مهمتر است، زیرا قابلیت‌های معلمان تضمین کننده بقا نظام آموزشی است. معلمان در این نظام آموزشی می بایست قابلیت‌هایی را در دوره‌های مختلف کار در خود شکوفا سازند که با حضور در دوره‌های آموزش ضمن خدمت و توجیهی چنین انمانی وجود دارد (قوبدل باجگیران، چرابین، فریبرز و اکبری، ۱۳۹۹).

در حقیقت با جمع بندی از نتایج مطالعه حاضر می توان به صورت خلاصه گفت که آموزش‌هایی مجازی به بسیاری از معلمان با کاهش سطح اضطراب و استرس، امکان ایجاد شایستگی در ابعاد شناختی، عاطفی و مهارتی را ایجاد می کند. نوع جدید ویروس کرونا (کوید-۱۹) در منطقه ووهان چین در دسامبر ۲۰۱۹ پدیدار شد (هوآنگ، وانگ، لی^۱ و همکاران، ۲۰۲۰) و اندکی پس از آن، همه گیر آن که کل جهان را تحت تاثیر قرار داده بود اعلام شد (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۲۰). براساس گزارش سازمان جهانی بهداشت در ماه آگوست، بیشتر از یک میلیون نفر به دلیل همه گیری کوید-۱۹ در سراسر جهان جان خود را از دست دادند (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۲۰). همین مساله ضرورت آموزش مجازی و گسترش آن را بیش از پیش پررنگ نموده است.

منابع

- ابراهیم زاده، عیسی؛ حسنقلی، حمیده (۱۳۸۴). ملاحظاتی در یادگیری الکترونیکی. مجموعه مقالات همایش از آموزش الکترونیکی تا دانشگاه مجازی. تهران: دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب.
- آتشک، محمد (۱۳۸۶). آموزش الکترونیکی؛ مفاهیم، یافته‌ها و کاربردها، سومین کنفرانس بین المللی فناوری اطلاعات و دانش.
- استادزاده، ز. (۱۳۸۳). دانشگاه باز و آموزش از راه دور. مجله رهیافت. شماره ۲۸. ص ۹۷-۱۰۶.
- استانداردهای یادگیری الکترونیکی، کارول فالون، شارون براون، فردوس باقری، مهدی حسین کوچک، تهران، انتشارات مدارس هوشمند.
- آمار آموزش عالی ایران سال تحصیلی ۸۶-۸۷. (۱۳۸۷). تهران: موسسه پژوهش و برنامه ریزی (آموزش عالی).
- امین خندقی، مقصود، و پاک مهر، حمیده. (۱۳۹۰). ارتباط بین سلامت روان و تفکر انتقادی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی مشهد. اصول بهداشت روانی تابستان ۱۳۹۰؛ ۱۳ (۲) (پیاپی ۵۰): ۱۱۴-۱۲۳.
- امین مقدم، علی، و ستوده ریاضی، مریم. (۱۳۸۶). «الگوی توسعه قابلیت در سازمان‌های دانش محور». کنفرانس ملی مدیریت دانش.

¹ Huang, Wang, Li & et al.

- ایروانی، حسن (۱۳۸۴). توجه به هویت فردی- مرکز ثقل محیط آموزش مجازی. همایش از آموزش الکترونیکی تا دانشگاه مجازی. معاونت پژوهشی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران جنوب.
- باقریور، معصومه. (۱۳۸۴). بررسی میزان استفاده از فناوری اطلاعات و ارتباطات در میان دانشجویان دانشگاه پیام نور شهرستان ساری در سال تحصیلی ۸۵-۸۴ و ارائه الگویی جهت استفاده بهینه، پایان نامه چاپ نشده کارشناسی ارشد، دانشگاه علامه طباطبایی.
- بینش، مسعود، و جوان جعفری، احمد. (۲۰۱۴). الگوهای توسعه شایستگی های مدیریت و رهبری در شرکت ساپکو. جزینی، و نوایی. (۱۳۹۳). طراحی مدل توانمندسازی های پویا برای ارتقا شایستگی کارکنان و عملکرد مدیران در ناجا. آموزش مدیریت. سال ۶. ص ۱-۱۸.
- جنیدی، (۱۳۸۰). صلاحیتهای آموزش از راه دور اعضاء هیأت علمی در ایران.
- خرازی سیدکمال، اسفندیاری مقدم محمودرضا. (۱۳۸۹). امکان سنجی اجرای آموزش مجازی برای تولیدکنندگان بخش کشاورزی. علوم ترویج و آموزش کشاورزی ایران. ۶(۱):۴۳-۵۶.
- دهباشی شریف فروزان، زندی بهمن، ضیا حسینی سیدمحمد، ابراهیم زاده عیسی، علی پور احمد. (۱۳۹۰). ایجاد رشته تربیت مدرس آموزش مجازی زبان گامی ضروری برای توسعه مشارکت علمی در اجتماعات مجازی. ۴(۱۰):۱۱۱-۱۳۵.
- رضایی مسعود، موحدمحمدی حمید، اسدی علی. (۱۳۸۸). بررسی مسایل توسعه آموزش مجازی در آموزش عالی کشاورزی از دیدگاه اعضای هیات علمی. ۲(۲): (۱۵۹-۱۷۴).
- شهسواری اصفهانی سکینه، مصلی نژاد، لیلی، و سبحانین سعید (۱۳۸۹). مقایسه تاثیر استفاده از دو روش آموزش مجازی و سنتی بر مهارتهای قابلیت مدار دانشجویان. ۱۴(۳):۱۹۱-۱۸۵.
- صرافی نژاد، افشین، نجاریان، سیامک، حق دوست، علی اکبر. (۱۳۸۷). تولید محتوای استاندارد در آموزش مجازی، یک نیاز ضروری. گام های توسعه در آموزش پزشکی. ۵(۲):۱۵۴-۱۵۲.
- صنایعی علی، سلیمیان حمیده. (۱۳۹۲). تحلیل عوامل موثر بر پذیرش آموزش مجازی با تاکید بر عوامل درونی. ۱۳۹۲. ۲۷۰-۲۶۱: (۴)۷.
- صیامیان، حسن؛ جودی، مجید، شهرابی، افسانه. (۱۳۸۵). تجربیات سواد اطلاعاتی در محیط کار. تهران: مجله الکترونیکی پژوهشگاه اطلاعات و مدارک علمی ایران. دوره ۳. شماره ۵.
- عبدالهی سیدمجید، زمانی بی بی عشرت، ابراهیم زاده عیسی، زندی بهمن، زارع حسین. (۱۳۸۹). «بررسی تطبیقی دیدگاه های استادان و مدیران اجرایی دانشگاه اصفهان درباره موانع عمده مشارکت اساتید در دوره های آموزش مجازی». فناوری آموزش (فناوری و آموزش). ۴(۳):۲۱۴-۲۰۳.
- فتح نژاد، ف. و مختاری، ا. (۱۳۸۶). آموزش مجازی جلوه ای از انقلاب علمی سوم. مجله تدبیر. دوره ۱۸. شماره ۱۸۳. ۴۹-۵۳.
- فتحی واجارگاه کوروش، پرداخت چی محمدحسن، ربیعی مهدی. (۱۳۹۰). ارزشیابی اثربخشی دوره های آموزش مجازی در نظام آموزش عالی ایران (مطالعه موردی: دانشگاه فردوسی مشهد). فن آوری اطلاعات و ارتباطات در علوم تربیتی. ۱(۴):۵-۲۱.
- قاسم زاده، سوگند، نقش، زهرا، و افضل، لیلا. (۱۳۹۸). انگیزه شغلی معلم، شادکامی معلم و جو سازمانی: کاربرد مدل یابی دو سطحی معلم و مدرسه. مشاوره شغلی و سازمانی، ۱۱(۴۰): ۹۸-۸۳.
- قدیری بشر دوست، محمد. (۱۳۸۲). "دانش آموز پژوهنده، سازمان یادگیرنده"، در ماهنامه توسعه و کاربرد فناوری اطلاعات (تکفا)، سال اول شماره ۶ و ۵، خردادماه و تیرماه
- قورچیان، نادرقلی؛ آراسته، حمیدرضا؛ جعفری، پریوش. (۱۳۸۳). دایرةالمعارف آموزش عالی. تهران: بنیاد دانشنامه بزرگ فارسی.

- کاووسی اسماعیل، مقدسی جواد، علی زاده نادى . (۱۳۹۰). مقایسه پیشرفت تحصیلی دانشجویان کارشناسی ارشد مدیریت فناوری اطلاعات نظام آموزش مجازی و سنتی در دانشگاه آزاد اسلامی... ۲۳(۸۹):۸۶-۷۵.
- کرمی، مرتضی. (۱۳۸۹). «آموزش مدیران با الگوی شایستگی». ماهنامه تدبیر. شماره ۱۸. (۱۷۹). ص ۲۷-۴۹.
- کروبی، مهدی، و متانی، مهرداد. (۱۳۸۸). توانمندسازی منابع انسانی از طریق آموزش های ضمن خدمت. فراسوی مدیریت. سال سوم. شماره ۹. ص ۷-۳۰.
- کریم زادگان مقدم، داود (۱۳۸۲). گزارش های دبیر اولین همایش آموزش الکترونیکی، چکیده مقالات، تهران، ۱۳۸۲.
- گریسون، دی آر، و اندرسو، تری. (۱۳۸۸). یادگیری الکترونیکی در قرن ۲۱. ترجمه دکتر محمد عطاران، تهران، موسسه توسعه فناوری آموزشی مدارس هوشمند.
- گزارش بررسی دانشگاه مجازی و سیستم های فراگیری الکترونیکی (۱۳۸۱). مرکز فناوری اطلاعات و ارتباطات پیشرفته شریف دانشگاه صنعتی شریف.
- لرکیان، مرجان. (۱۳۸۳). طرح توسعه توانمندی معلمان در به کار گیری فناوری اطلاعات و ارتباطات از نظر شرکت کنندگان در دوره ICT شهر تهران. پایان نامه چاپ نشده کارشناسی ارشد، رشته تکنولوژی آموزشی، دانشگاه تربیت معلم تهران.
- مقدسی، جواد، و نوروززاده، رضا. (۱۳۸۸). «مقایسه سطح دانش، نگرش و مهارت دانشجویان سال آخر دوره کارشناسی ارشد مدیریت فناوری اطلاعات بهره مند از آموزش مجازی و سنتی در دانشگاه آزاد اسلامی». ۳(۶):۱۰۶-۹۵.
- منتظر، غلامعلی (۱۳۸۵). چالش ها و راهکارهای توسعه اطلاعاتی نظام آموزش عالی در ایران، مجموعه مقالات همایش یادگیری الکترونیکی، ص ۱۴۵-۱۰۱.
- نصرتی هشی، کمال، کیانی، نرگس، و بهرامی، حمزه علی. (۱۴۰۰). مؤلفه های اخلاق حرفه ای معلم با تأکید بر تعامل معلم با خود از منظر نهج البلاغه. توسعه حرفه ای معلم. ۶(۳). ص ۲۹-۵۴.
- نصیری، فهیمه (۱۳۹۰). عوامل زیربنایی در استقرار نظام آموزش مجازی.
- نوریان آذین، نوریان علی، ابن احمدی آرزو، اکبرزاده باغبان، علیرضا، و خوشنویسان، محمدحسین. (۱۳۹۱). مقایسه دو روش آموزش مجازی و سنتی در تدریس درس دندانپزشکی جامعه نگر نظری برای دانشجویان دوره دکترای عمومی دانشکده دندانپزشکی شهید بهشتی سال تحصیلی ۱۳۹۰-۱۳۸۹. مجله دانشکده دندانپزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی پاییز، ۳۰(۳):۱۸۳-۱۷۴.
- نیکوپور، جهانبخش، امینی فارسانی، محمد، و نصیری، مریم. (۱۳۹۰). «بررسی رابطه تفکر انتقادی و راهبردهای یادگیری زبان توسط فراگیران زبان انگلیسی در ایران». فناوری آموزش (فناوری و آموزش) بهار ۱۳۹۰؛ ۵(۳):۲۰۰-۹۵.
- همت آبادی، زهرا، موسوی پور، نعمت اله، حری، عباس. (۱۳۸۶). "نظام برنامه ریزی درسی متناسب با توسعه سواد اطلاعاتی"، فصلنامه مطالعات برنامه درسی، شماره ۴.
- وفایی نجار، ع.، محمدی، م.، خیابانی تنها، ب.، و ابراهیمی پور، ح. (۱۳۹۰). نگرش و عملکرد اعضای هیأت علمی نسبت به پیاده سازی نظام آموزش مجازی در دانشگاه علوم پزشکی مشهد. مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی. شماره ۱۱. دوره ۲۰. ص ۱۲۰-۱۲۷.
- یعقوبی، جعفر و ملک محمدی، ایرج و عطاران، محمد و ایروانی، هوشنگ (۱۳۸۶). تحلیل و نقد مدل های یادگیری الکترونیکی، دومین کنفرانس یادگیری الکترونیکی، زاهدان، دانشگاه سیستان و بلوچستان.
- یعقوبی، جعفر (۱۳۸۰). بررسی عوامل مؤثر بر پذیرش و کاربرد اینترنت در فعالیتهای آموزشی و پژوهشی اعضای هیأت علمی و دانشجویان تحصیلات تکمیلی رشته ترویج آموزش کشاورزی، مجله علوم کشاورزی ایران.

Armstrong S , O`lury R , A guide for learning technologies .E-learning Series 2003; 4: 1-43

Barney, J. (2013). "Firm Resources and Sustained Competitive Advantage", Journal of

- Bernard ,R, M. & Abrami, P.C. & Lou, Y. & Borokhorski, E. & Wade, A. & Wosney, L. & Wallet, P. A. & Fiset, M. & Huang , B. (2004). How does distance education compare with classroom instruction? Review of educational research. 7 (3). 379-439.
- Bork A † Learning with the World Wide Web †available: <http://www.sund.ku.dk>.
- Casal , C. R. (2007). ICT for education and development. Journal of Information , 9 (4): 3 - 9.
- Cooper . R. (2004). E-learning in the World. London: Falmer.
- Davis , N. E. . Rose , R. (2007). Professional development for virtual schooling and online learning. Vienna . VA: iNACOL. <http://www.inacol.org>.
- Ellonen, Riikka., & Blomqvist , Kirsimarja., & Puumalainen, Kaisu. (200۹), "The role of Trust in organizational innovativeness", European Journal of Innovation Management, Vol.11, No.2, PP.160-181.
- Estiani, S. W., & Hasanah, E. (2022). Principal's Leadership Role in Improving Teacher Competence. Nidhomul Haq: Jurnal Manajemen Pendidikan Islam, 7(2), 229-241.
- Fehring, H. (2010). Multiple Literacies in the ICT Age: Implications for Teachers and Teacher Educators, an Australian Perspective. IGI Global.
- Fredericksen ,E. & Pickett, A. & Shea, P. Pelz, W. & Swan, K. (2000). Student Satisfaction and Perceived Learning with Online Courses-Principles and Examples from the SUNY Learning Network. Proceedings of the ALN Summer Workshop, 1999. Aug 16, University of Illinois.
- Gerhad, Julia. Mayer, peter. Seufert, sabine. (2002)."Classroom component of an online earningcommunity": Case study of an MBA program at the university of st. callen.
- Haseeb, M., Hussain, H. I., Kot, S., Androniceanu, A., & Jermsttiparsert, K. (2019). Role of social and technological challenges in achieving a sustainable competitive advantage and sustainable business performance. Sustainability, 11(14), 3811.
- Hardiansyah, Mardianti, E., & Najwa, L. (2020). Journal Visionary (VIS) Prodi AP UNDIKMA 2020. Jurnal Visionary, 9(1), 62-70.
- Heal, A. & McDowall, J. (2008). Book Review: Multiliteracies and diversity in education: new pedagogies for expanding landscapes. Journal of Educational Enquiry, Vol 8, No. 2, 86-89.
- Hiltz, S. R. (1997). Impacts of college-level courses via Asynchronous Learning Networks: Some Preliminary Results. Journal of Asynchronous Learning Networks, 1,2.
- Ibragimov, A. K. (2021, May). Developing The Professional Competence Of Teachers As A Pedagogical Problem. In E-Conference Globe (pp. 333-338).
- Jufni, M., Saputra, S., & Azwir, A. (2020). Kode Etik Guru dalam Meningkatkan Mutu Pendidikan. Jurnal Serambi Akademica, 8(4), 575-580.
- Jupriyanto, J., & Nuridin, N. (2019). Pengaruh Keterampilan Mengajar Guru terhadap Aktivitas Belajar Siswa SD Negeri 04 Loning. JPDI (Jurnal Pendidikan Dasar Indonesia), 4(1), 14.
- Kahn ,R. & Kellner, D. (2008). Reconstructing Technoliteracy: A Multiple Literacies Approach.
- Lampers.B.(2013) . 10 strategies for staff empowerment, Reston.vol 4, Iss, G.P.32
- Lankshear, C., and Knobel, M. .(1998). Critical Literacy and New Technologies. Paper presented at the annual meeting of the American Education Research Association, San Diego ,CA, April 1998.<http://www.geocities.com/Athens/ academy / 1160/ critlitnewtechs.html> (ERIC Document Reproduction Service No. ED 444 169).
- Lazarides, R., Watt, H. M., & Richardson, P. W. (2020). Teachers' classroom management self-efficacy, perceived classroom management and teaching contexts from beginning until mid-career. Learning and Instruction, 69, 101346.

- Li, H. & Rao, N. (2009). Multiple Literacies: Beliefs and Related Practices among Chinese Kindergarten Teachers. *Knowledge Management & E-Learning: An International Journal*, Vol. 1, No.4. 269-284.
- Mahdizadeh, H., Biemans, H., & Mulder, M. (2008). Determining factors of the use of e-learning environments by university teachers. *Computers & Education*, 51(1), 142-154. doi: 10.1016/j.compedu.2007.04.004.
- Management, ۱۷(۱), pp.۹۹-۱۲۰.
- Managing e-university for sensor officers, available:
- Mark W. brodsky .E-learning Implementation, available: <http://ulysseslearning.com>
- MASNY, D. & WATERHOUSE, M. (2011). Mapping Territories and Creating Nomadic Pathways with Multiple Literacies Theory. *Journal of Curriculum Theorizing*. Volume 27, Number 3.287-308.
- Masny, D. (2005). Multiple literacies: An alternative OR beyond Friere. In J. Anderson, T. Rogers, M. Kendrick, & S. Smythe (Eds.), *Portraits of literacy across families, communities, and schools: Intersections and tensions* (pp. 71-84). Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Masny, D. (2010). Multiple Literacies Theory: how it functions, what it produces. *PERSPECTIVA*, Florianopolis, v. 28, n. 2, 337-352.
- Masny, D., & Cole, D. (2007). Applying multiple literacies in Australian and Canadian contexts. In A. Simpson (Ed.), *Future directions in literacy: International conversations conference proceedings* (pp. 190-211). Sydney, Australia: Sydney University Press.
- Mayer, R. (2005). *IT for Education*: Oxford.
- Mayes, R. (2005). *Modelling and Supporting Ict Implementation in Education*. Oslo:Harvester.
- McLuhan, M. (1964). *Understanding Media: The Extensions of Man*. New York:Signet Books.
- Morald, Kathryn A. Larsen, Gwynne & Moreno, Abel. (2002). "Web-Based learning: Is Itorking? A Comparison of student performance and Achievement in Web-Based course and Their In-Classroom Counterparts". Metropolitan state college of Denver.
- Nazirova, G., Yulchiboeva, D., & Khaydarov, O. (2021). The Main Factors of Formation and Development of Professional Competence of Teachers of Preschool Educational Organizations. *REVISTA GEINTEC-GESTAO INOVACAO E TECNOLOGIAS*, 11(3), 1698-1708.
- Palloff, R., and Pratt, K. (۱۹۹۹). *Building learning communities in cyberspace: Effective strategies for the online classroom*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Paris, S., & Stahl, S. (Eds.). (2005). *Children's reading comprehension and assessment*. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Paul, P. V. (2006). New Literacies, Multiple Literacies, Unlimited Literacies: What Now, What Next, Where to? A Response to Blue Listerine, Parochialism and ASL Literacy. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education* 11:3. 382-388.
- Pawlowski, T. (2006). *Information Technology and Education*. Leeds: Kork.
- Piazza, C. L. (1999). *Multiple forms of literacy: Teaching literacy and the arts*. Upper Saddle River, NJ: Merrill.
- Reddy, Uneugopal, V. and Manjulika, S. (2000). *The World of Open and Distance Learning*, New Delhi, Viva Books Pvt. Ltd, Chapter-1, 1-8.

- Rockwell . S.K. . Schauer . J. . Fritz . S.M. . & Marx . D.B. (2000). Faculty education , assistance . and support needed to deliver education via distance. *On-line Journal of Distance Education Administration* , 3(2).
- Sacchanand , C. (2002). Information literacy instruction to distance students in higher education: librarians' key role. 68th IFLA Council and General Conference.
- Saidova, M. A. (2021). Ways to evaluate the professional competence of teachers and its formation. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 1(Special Issue 2), 168-172.
- Salim . H. (2007). Critical Success Factors for E- Learning acceptance: Confirmatory Factory Models *Computers and Education* , 49 , 396-413.
- Sankaran, S.R. & Bui, T. (2001). Impact of learning strategies and motivation on performance: A study in Web-Based instruction. *Journal of instructional psychology*.28 .(3) 191-198.
- Scour .j(2012), “ A study in to Leadership and Management Competencies predicting Superior Performance in the British Royal Navy”, *Emerald-Journal of Management Development*, Vol.28, No9, pp.794-820.
- Senechal, M., & LeFevre, J. (2002). Parental involvement in the development of children's reading skill: A five-year longitudinal study. *Child Development*, 73(2), 445-460.
- Shamir-Inbal . T. . Dayan . J. . & Kali . Y. (2009). Assimilating online technologies into school culture. *Interdisciplinary Journal of E-Learning and Learning Objects* , 5 , 307-334.
- Shu, H. (2003). Chinese writing system and learning to read. *International Journal of Psychology*, 38(5), 274-286.
- Street, B. (2003). What's “new” in new literacy studies? Critical approaches to literacy in theory and practice. *Current Issues in Comparative Education*, 5(2), 77-91.
- Thiele J.E. (2003). Learning patterns of online students. *J Nurs Educ*. 42(8): 364-366.
- UNESCO (2005). *EFA global monitoring report 2006 — Education for all, literacy for life*. Paris, France: UNESCO.
- Whitehurst, G. J., & Fischel, J. E. (2000). A developmental model of reading and language impairments arising in conditions of economic poverty. In D. Bishop & L. Leonard (Eds.), *Speech and language impairments in children: Causes, characteristics, intervention and outcome* (pp. 53-71). East Sussex, UK: Psychology Press.
- Widodo, G. S., & Rofiqoh, K. S. (2020). Pengembangan guru profesional menghadapi generasi alpha. *Jurnal Ilmiah Pendidikan Citra Bakti*, 7(1), 13-22.
- Yulmasita Bagou, D., & Sukung, A. (2020). Analisis Kompetensi Profesional Guru. *Jambura Journal of Educational Management*, 1(2), 122-130.
- Ziyue, Y. (2022). Management of the development of professional competence of teachers.